

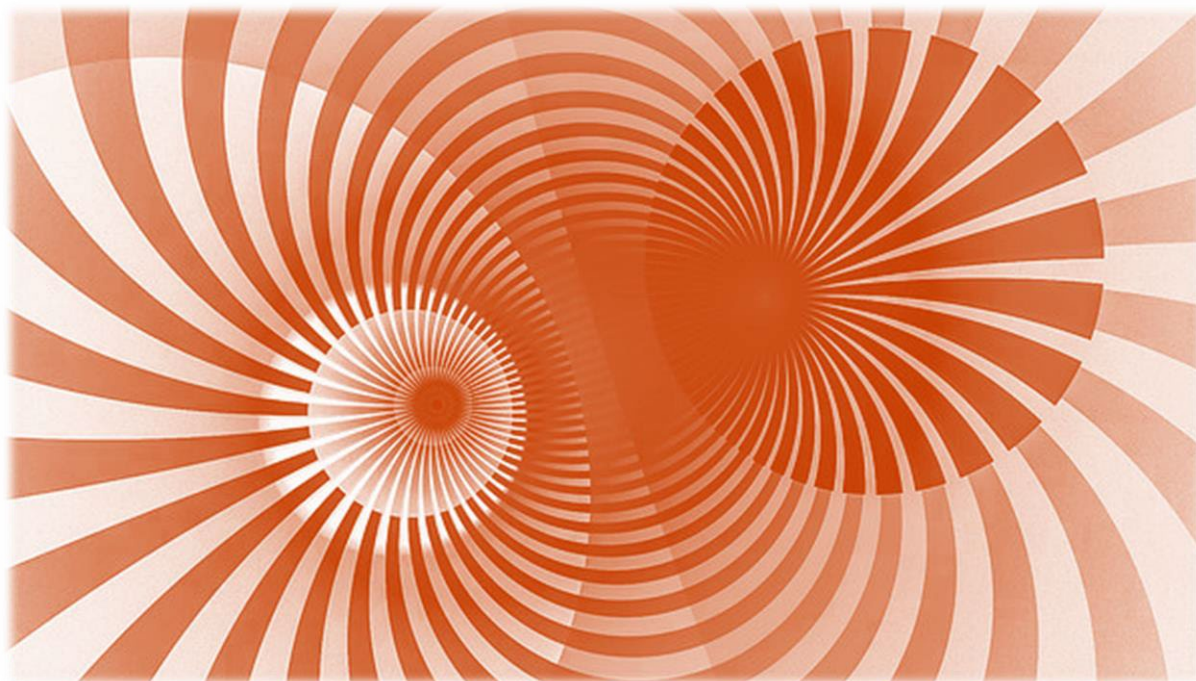

ERUDITIO
MORES
FUTURUM

UNIVERZITA MATEJA BELA
Filozofická fakulta
Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Tajovského 40 974 01 Banská Bystrica 1
<https://www.ff.umb.sk>

ZBORNÍK ABSTRAKTOV

Centrum a periféria v jazykovej komunikácii
12. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii
Banská Bystrica 3. – 5. septembra 2024

Banská Bystrica 2024

Katedra slovenského jazyka a komunikácie
Filozofická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

CENTRUM A PERIFÉRIA V JAZYKOVEJ KOMUNIKÁCII

ZBORNÍK ABSTRAKTOV

**12. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii
Banská Bystrica 3. – 5. septembra 2024**

Editor
Vladimír Patráš
a autori

Banská Bystrica 2024

Názov

***Centrum a periféria v jazykovej komunikácii.
Recenzovaný zborník abstraktov.***

12. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii
Banská Bystrica 3. – 5. septembra 2024

Editor

prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc. <https://orcid.org/0000-0001-8354-3729>

Vydavateľ

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vedecká rada

Pavol Odaloš (Slovensko)
Jaromír Krško (Slovensko)
Vladimír Patráš (Slovensko)
Jana Hoffmannová
(Česká republika)
Kazimierz Michalewski (Poľsko)
Diana Stolac (Chorvátsko)

Organizačná zostava

Pavol Odaloš – vedúci zostavy
Jaromír Krško
Vladimír Patráš
Gabriel Rožai
Anita Huťková
Július Lomenčík
Anna Gálisová
Veronika Gondeková
Alexandra Chomová
Marieta Pastorková
Viera Luptáková

Zborník abstraktov vznikol ako výstup projektu
**VEGA č. 1/0662/22 *Hodnotový potenciál kontextovej expresivity
v onlinových novinách a časopisoch***

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta 2024

ISBN 978-80-557-2159-0

EAN 9788055721590

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055721590>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uviedenie autora).

PhDr. Jozef Bilský, PhD.

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, v. v. i.

Bratislava

jozef.bilsky@gmail.com

Centrálne a periférne javy hažlínskej deklinácie v Bardejovskom okrese

Obec Hažlín leží asi 15 kilometrov severovýchodne od okresného mesta mimo hlavnej cestnej spojnice Bardejov – Giraltovce. Predstavuje severošarišskú enklávu v rusínskom nárečovom prostredí na slovensko-poľskom pohraničí. Táto jedinečná poloha tejto (do istej miery aj nárečovo izolovanej) lokality vytvorila priestor na dlhodobé a intenzívne slovensko-poľské a slovensko-rusínske jazykové kontakty. Geografická periféria Hažlína mala vplyv na petrifikáciu archaizmov v nárečí tejto obce. Cieľom príspevku je zmapovať, do akej miery sa zachovávajú špecifické nárečové javy v hažlínskej deklinácii, vychádzajúc z nárečových nahrávok a z dotazníkového výskumu. Podľa miery zachovania tieto nárečové javy delíme na centrálné aktívne, centrálné pasívne a periférne.

PhDr. Jana Bílková, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové

Hradec Králové

jana.bilkova@uhk.cz

Kombinace modálních sloves ve slovesném přísudku

Jako modální složený přísudek chápeme takový přísudek věty, jehož sémantické jádro tvoří plnovýznamové sloveso a jehož gramatické predikační kategorie vyjadřuje sloveso způsobové (modální): *Každý z nás smí kdykoli svobodně odejít*. Jde o obvyklý a relativně častý způsob modální modifikace plnovýznamového predikátového slovesa. Potenciálně se však mohou v rámci jedné větné propozice kombinovat i dva modální významy různého druhu. Jedno modální sloveso je pak nositelem predikačních kategorií, druhé má infinitivní morfologii: *Každý by měl smět kdykoli svobodně odejít*. Příspěvek je věnován gramaticky potenciálním, v úzu obvyklým i neobvyklým kombinacím modálních sloves v rámci složeného přísudku a sémantickým a stylovým faktorům, které limitují jejich reálné využití v řeči. Příspěvek je založen na výsledcích korpusového výskumu.

PhDr. Ján Demčišák, PhD. – doc. Mgr. Simona Fraštková, PhD.
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Trnava
jan.demcisak@ucm.sk   simona.frastikova@ucm.sk

***Jazykové a stratifikačné roviny v konšpirátorských diskurzoch
na príklade internetového časopisu Rubikon***

Príspevok sa venuje jazyku konšpiračných teórií vo sfére mediálnej komunikácie na príklade nemeckého internetového časopisu *Rubikon*. Ukazuje sa, že konšpirátorské diskurzy fungujú v štruktúre, kde centrum a periféria spolu interagujú a vytvárajú dynamický ekosystém naratívov, čo vedie k vzniku rôznych stratifikačných rovín (napr. mentalita „my“ vs. „oni“). Cieľom nášho korpusovo zameraného výskumu je identifikovanie významných a okrajových jazykových jednotiek, ktoré sú súčasťou používaných argumentačných vzorcov daných naratívov, a ich následná interpretácia z pohľadu teórie diskurzov.

doc. PaedDr. Zdenko Dobřík, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
zdenko.dobrik@umb.sk

***Dynamika jazykovej krajiny
s dôrazom na pomenovávanie verejných priestranstiev***

Názvy ulíc, námestí a iných verejných priestranstiev sú neoddeliteľnou súčasťou jazykovej krajiny. Dôležitý je nielen zoznam názvov verejných priestranstiev, ale aj procesná stránka ich pomenovania a faktory, ktoré ovplyvňujú pomenovanie. Stredobodom pozornosti príspevku je proces pomenovania vybraných verejných priestranstiev vo Viedni a niektorých ďalších mestách. Východiskom uvažovania je poznanie, že jazyková krajina je verejná komunikácia, verejný text.

Dr. h. c. prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.
Univerzita Komenského v Bratislave
Bratislava
juraj.dolnik42@gmail.com

Humanizačná komunikácia

Obsahom príspevku je výklad konceptu *humanizačná komunikácia* ako reakcia na aktuálnu spoločenskú objednávku spätú s ideou sociálnej inklúzie. Výklad je koncipovaný teoreticko-metodologicky, ale vyúsťuje do demonštrácie jeho aplikácie v komunikačnej praxi.

Mgr. Veronika Gondeková, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
veronika.gondekova2@umb.sk

Modely a modelovanie vlastných mien zastávok MHD vo vybraných mestách

Príspevok sa zaoberá tvorbou synchronných modelov vlastných mien vybraných miest na strednom Slovensku, a to konkrétne miest Zvolen, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica, Lučenec a Rimavská Sobota. Modelovanie budeme robiť podľa modelačnej schémy Pavla Odaloša (model A1). Cieľom príspevku je identifikovať funkčné členy, modely a sémantické polia v rámci výskumnej bázy príspevku. Príspevok vznikol ako súčasť riešenia grantového projektu VEGA 1/0378/23 *Synchronne modely a modelovanie toponým a kozmoným*.

dr hab. Magdalena Graf, prof. UAM
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Poznań
m.graf@amu.edu.pl

Centrum i peryferie współczesnego dyskursu maladycznego

Przedmiotem mojego zainteresowania są komunikacyjne aspekty współczesnego dyskursu o chorobie. Jak zauważają badacze, dyskurs maladyczny jest sumą znaczeń przypisywanych chorobie obecnych w

tekstach naukowych, publicystycznych i artystycznych, ale odgrywa on też istotną rolę w codziennej, prywatnej komunikacji. W referacie chciałabym omówić centralne i drugorzędne aspekty komunikacji o chorobie znamienne dla dwu przestrzeni: społecznej (tu m.in. komunikowanie z pacjentem, terminologia dotycząca nazw chorób, eponimy) oraz prywatnej (artystyczne i autoterapeutyczne relacje z choroby).

dr hab Paweł Graf, prof. UAM
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Poznań
lapsang3@amu.edu.pl

Komunikacyjne aspekty pornografii

Przedmiotem obserwacji będzie tekst pornograficzny. Zamierzam przyrzeć się wybranym teoretycznym ujęciom pornografii samej w sobie, zapytać o aktualność dokonanych rozpoznań i definicji. Dalej spojrzeć na pornografię (obecną zarówno w dziełach sztuki jak i w sytuacji codziennego funkcjonowania) w perspektywie komunikacyjnej. Finalnie postawić pytanie o pornograficzne aspekty samej komunikacji.

PD Dr. habil. Martin Henzelmann
Universität Greifswald
Greifswald
martin.henzelmann@uni-greifswald.de

Linguistic Landscape and Language Diversity in the Republic of Moldova

The Republic of Moldova is characterized by an extremely heterogeneous ethnic and linguistic society. In addition to the Romanian state language, Russian is very widespread, as are numerous minority languages such as Ukrainian, Bulgarian and Gagauz, a Turkic language. This constellation has a decisive impact on geopolitical, curricular and numerous other phenomena that determine interethnic coexistence. It also highlights the question of which local languages are included in the public sphere. This contribution sheds light on the background of

linguistic diversity in this small state and highlights the specific opportunities and challenges that currently arise.

PhDr. Radka Holanová, Ph.D.

Karlova univerzita v Praze

Praha

radka.holanova@pedf.cuni.cz

Centrum a periferie ve studentských e-mailech adresovaných učitelí

V našem textu navazujeme na starší článek věnovaný zdvořilosti v e-mailech vysokoškolských studentů adresovaných učitelům, publikovaný v časopise *Český jazyk a literatura*. Zaměřujeme se zejména na prostředky zdvořilosti a persvaze, neformální či familiální prostředky.

Mgr. Miloš Horváth, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave

Bratislava

milos.horvath@uniba.sk

Centrálnosť a periférnosť tzv. gramatických slov v morfosyntaktickom podsysteme súčasnej slovenčiny

Ponúkaný príspevok je ďalším z čiastkových výstupov aktuálne prebiehajúceho vedeckého výskumu prejavov aflexie v slovenčine pod registratúrnym označením VEGA 1/0082/23 *Pragmatické a gramatické aspekty slova, vety a textu – prejavy aflexie v súčasnom slovenskom jazyku od retrospektívy k perspektíve*. Jeho cieľom je metodologické ukotvenie trojice slovných druhov (prepozícií, konjunkcií a partikúl) – známych pod označením *gramatické slová* – v slovnodruhovej sústave súčasnej slovenčiny a odkrývanie ich anticipovaného pragmaticko-komunikačného potenciálu prostredníctvom cielenej interpretácie zvoleného textového materiálu.

doc. PhDr. Anita Hut'ková, PhD. – PhDr. Jana Pecníková, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
anita.hutkova@umb.sk jana.pecnikova@umb.sk

Expresívny výrazový potenciál somatizmu zub

Štúdia sa zameriava na jazykové tvary a tváre somatizmu *zub* v expresívnej funkcii. Sémantickú štruktúru vybraného somatizmu odкрýva na základe pojmových profilov (etnolingvistický prístup) s cieľom identifikovania kognitívnej štruktúry slova a jeho expresívneho výrazového potenciálu v priestore publicistiky. Autorky budú pracovať s jazykovými a textovými dátami, využijúc aj možnosti korpusovej lingvistiky a pragmaštylistiky.

Literatúra výberovo:

BALÁKOVÁ, D. *Dynamika súčasnej slovenskej frazeológie (fond somatických frazém)*. Greifswald : Universität Greifswald, 2011.

BARTMIŇSKI, J. Úhel pohľadu, perspektiva, jazykový obraz sveta. Preložil M. Beneš. In: *Studie z aplikované lingvistiky*, roč. 1, č. 1 (2010), s. 111 – 130.

BARTMIŇSKI, J. *Jazyk v kontextu kultury: dvanáct statí z lublinské kognitivní etnolingvistiky*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016.

MLACEK, J., ĎURČO, P. a kol. *Frazeologická terminológia*. Bratislava : Stimul, 1995.

Dostupné z: http://www.juls.savba.sk/ediela/frazeologicka_terminologia .

ROHRER, T. 2007. Embodiment and Experientialism. In: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Ed. D. Geeraerts, H. Cuyckens. New York : Oxford University Press, 2007, s. 25 – 47.

VAŇKOVÁ, I., VITKOVSKAYA, V. Hlava: profily, subprofily, konceptuální schemata. (Český somatismus v částečném porovnání s ruštinou). In: *Didaktické studie*, roč. 6, č. 1 (2014), s. 79 – 88.

WIERZBICKA, A. *Lexicography and Conceptual Analysis*. Ann Arbor : Karoma Publishers, 1985.

prof. Leonid Chernovatyi, DrSc.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
lchernovatyi@umb.sk

Communication failures in machine-mediated translation

Many students overuse machine translation systems in their learning as they are convinced of the high efficiency of said systems and their undeniable superiority over humans. At the same time, even advanced machine translation systems have significant systemic flaws, which they cannot overcome. One of them is the inability of machine translation programmes to recognise implicit information (implicatures) in the source text. Human translators, after reading the entire source text, seldom have trouble in understanding its implicatures. However, machine won't realize them no matter how many times it has scanned the text because it cannot reconstruct the omitted elements. This would result in communication failures and should be considered in translator and interpreter training.

Mgr. Alexandra Chomová, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
Alexandra.Chomova@umb.sk

Modelovanie a modely urbanoným mesta Prešov

Príspevok sa zaoberá modelovaním názvov zastávok MHD krajského mesta Prešov, pričom využíva metodiku modelovania používanú v rámci modelovania chrématonymie, toponymie a kozmonymie (najmä Odaloš, 2015, 2021, 2023, 2024). Predmetom príspevku je predstaviť modely zastávok MHD v rámci východného Slovenska, čo umožní komparáciu s modelmi urbanoným na ostatnom slovenskom území.

Assoc. Prof. Dr. Katya Issa
University of Architecture, Civil Engineering and Geodesy
Sofia
katyaissa@abv.bg

**Социолингвистично проучване на езика
на българската емигрантска общност
в гр. Сидни, Австралия**

Темата за емиграцията от България е изключително актуална в нашата страна, а ситуацията е тревожна поради намаляващия брой на населението. Тя представлява предизвикателство и за езикознанието, пред което стои важната задача за изследване на идиолекти на наши сънародници, както и на езиковите ситуации на градовете в страните с компактни български емигрантски общности. Подобно изследване беше извършено на езика на българската емигрантска общност в град Сидни, Австралия. Целта на доклада е да представи накратко (в резюмиран вид) резултатите от него и перспективите на социолингвистичната емигрантология за запазване на родния език на живеещите в чужбина българи.

PhDr. Lucia Jasinská, PhD. – PhDr. Iveta Bónová, PhD.
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Košice
lucia.jasinska@upjs.sk   iveta.bonova@upjs.sk

Periférne alternácie v súčasnej slovenčine

Predmetom konferenčného príspevku budú alternácie ako sprievodné javy slovotvorných a tvarotvorných procesov v slovenčine. Cieľom bude zachytiť zmeny na úrovni slova a tvaru vyvolané významovým okolím, pričom sa zameriame nie iba na centrálné a systémové zmeny, ale predovšetkým na periférne procesy. Typy zmien foném v tvarotvornom základe lexém budeme overovať v synchrónnom jazyku prostredníctvom vyhľadávacích nástrojov v databáze Slovenského národného korpusu. Zistenia budeme konfrontovať s teoretickými východiskami, ale aj s dostupnými výsledkami z predchádzajúcich výskumov v oblasti morfológie a derivatológie.

doc. Oleksandr Kalnychenko, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
oleksandr.kalnychenko@umb.sk

***Rendering Sovietisms in English Translations
of Ukrainian Rendering Sovietisms in English Translations
of Ukrainian Works in Ukraine and Abroad Works in Ukraine
and Abroad***

The study deals with the rendition of Sovietisms, i.e. words, phrases and phraseological units reflecting the reality associated with the history of the USSR and the Soviet way of life, in translations of works by Ukrainian writers published in Soviet Ukraine and abroad. In translations published in Ukraine, the most widely used method for transferring Sovietisms was the replacement of realia with a functional analogue (військокомат – military registration and enlistment office). When rendering Sovietisms in translations published in Canada and the United States, calque was most often used (секретар обкому – the secretary of the regional committee). Regarding transliteration, translations published in Ukraine used the Ukrainian language as a source, while translations published in the West used the Russian language (колхоз – kolkhoz).

Marek Kaszewski, PhD.
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Słupsk
marek.kaszewski@upsl.edu.pl

***Centrum alebo periféria jazyka? Citoslovcia v dolnolužickej srbčine,
kašubčine a poľštine***

Témou textu je predstaviť komplexnú problematiku výskumu citosloviec z hľadiska ich typov, možných klasifikácií, fonologickej a morfolologickej štruktúry a napokon aj možnosti ich definovania. Výskum zahŕňal materiál z poľského, kašubského a dolnolužického jazyka. Boli naznačené štatistické rozdiely medzi súbormi citosloviec v týchto jazykoch a bola opísaná aj ich schopnosť fungovať v slovo-lexikálnom systéme ako derivačné základy.

Natalia Kovalchuk, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
natalia.kovalchuk@umb.sk

***English abbreviations as a potential source of problems
in intercultural communication***

Abbreviations, which are extremely common in English may become potential sources of problems in intercultural communication, especially if the corresponding shortenings are absent in the target language. English abbreviations constitute a complex system of the relevant conceptual features. It comprises a number of thematic groups, i.e. the sets of lexemes grouped together according to their extralinguistic properties. The criterion for defining a thematic group is a denotative feature reflecting the extralinguistic reality. The distribution of lexemes among the thematic groups is an important task of studying any terminological system. Each thematic group is subdivided into thematic subgroups. Some abbreviations are formally identical, though denoting different organizations. This homography is a potential source of problems in intercultural communication.

prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
jaromir.krsko@umb.sk

***Vnímanie komerčných toponymických objektov
z pohľadu kognitívnej lingvistiky***

V príspevku budeme venovať pozornosť názvom vínných pivníc v Sebechleboch – Starej hore počas tradičnej komerčnej akcie *Oberačka po sebechlebsky*. Názvy jednotlivých pivníc, ktoré ponúkajú svoje výrobky, sa líšia od názvov pivníc v bežnej hovorovej komunikácii domácich obyvateľov. V komerčných názvoch dominuje predovšetkým reklamná funkcia propria. Cieľom príspevku je poukázať na vnímanie názvov pivníc návštevníkmi akcie *Oberačka po sebechlebsky* z pohľadu kognitívnej lingvistiky.

Mgr. Michal Kříž, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci
Olomouc
michal.kriz@upol.cz

Funkční styl jako komunikační princip relevance

Systematika funkčních stylů jako určitého souhrnu textů s dominující funkcí má v československé stylistice dlouhou tradici, která prorůstá i do vzdělávacího systému. Příspěvek bude ve stručnosti zaměřen na historii vývoje koncepce funkčních stylů s přihlédnutím k současným pokusům (minimálně v české stylistice) nahradit tuto koncepci koncepty jinými, např. koncepcí komunikačních sfér (Hoffmannová, Homoláč et al., 2016) nebo multidimenzionálním modelem založeným na identifikaci jazykových rysů (textových typů /txtype/; Cvrček a kol., 2020). Cílem příspěvku je nicméně demonstrovat schopnost funkčně-strukturální koncepce funkčních stylů absorbovat novější pragmaticky orientované koncepce zaměřené na komunikační a kooperační modely lidské komunikace, které primárně nevycházejí z komunikačního modelu založeného na kódu, ale spíše z oblasti ostenzivně-inferenční komunikace založené na teorii relevance (Wilson, Sperber, 1993, 2004).

doc. PaedDr. Július Lomencík, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
julius.lomencik@umb.sk

Komunikačné komponenty v didaktickej interpretácii básnického textu

V ostatných rokoch sa do centra pozornosti didaktiky slovenského jazyka a literatúry dostáva pojem *kompetencia*, ktorý nadobúda nový význam a funkciu. Cieľom vzdelávania sa stali kľúčové kompetencie, ktoré v predmete slovenský jazyk a literatúra v základnom i stredoškolskom vzdelávaní vychádzajú z komunikačných činností rozvíjania jazykovej a komunikačnej gramotnosti žiaka ako kultivovaného používateľa jazyka, osobitne ako recipienta literárneho textu. V naznačenom kontexte sa zameriame na recepciu básnického textu so zdôraznením komunikačných komponentov – komunikačnej interakcie, písanej produkcie, hovorenej produkcie a zážitkovej recepcie. Ich uplatnením

zdôrazníme tvorivé didaktické aspekty prieniku do vnútorných súvislostí textu v rámci zvnútorneného kultúrneho porozumenia diela ako svojského znakového systému.

dr hab. Małgorzata Magda-Czekaj, prof. IJP PAN
Polska Akademia Nauk w Krakowie
Kraków
małgorzata.magda@ijp.pan.pl

***Tytuły murali jako przekazy językowe
w publicznej przestrzeni polskich miast***

Dająca się zaobserwować w ostatnich latach w Polsce eksplozja popularności sztuki muralistycznej zmienia przestrzeń publiczną polskich miast. Jej rozpiętość tematyczna jest wielka: od estetyzującej, nastawionej na spektakularne realizacje (powstające w ramach różnych projektów), przez liczne dzieła zorientowane na podnoszenie świadomości społecznej w dziedzinie kultury i zdrowia, aż po prace o wymowie politycznej czy antyrasistowskiej. W referacie autor zaprezentuje wybrane typy murali wraz z ich tytułami oraz postara się odpowiedzieć na pytanie: jaką rolę odgrywają tytuły murali – komunikaty słowne – w oddziaływaniu na przestrzeń publiczną polskich miast.

Mgr. Katarína Muziková, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Bratislava
katarina.muzikova@uniba.sk

Pravopisné problémy z pohľadu používateľov jazyka

Príspevok bude zameraný na analýzu poznatkov, názorov a predstáv „laických“ používateľov o súčasnej slovenčine a jej používaní (čo používatelia jazyka vnímajú ako pravopisný problém, aké stratégie využívajú pri riešení pravopisných problémov, ako sa vyrovnávajú s jazykovou neistotou, aké sú ich jazykové postoje).

Dr. h. c. prof. PaedDr. Pavol Odaloš, CSc.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
pavol.odalos@umb.sk

***Centrálne a periférne modely. Centrum a periféria
v rámci modelovania toponým, kozmoným a chrématoným***

Zámerom textu je predstaviť centrálne a periférne modely v rámci modelovania toponým, kozmoným a chrématoným a prostredníctvom nich poukázať na úlohy centrálnych a periférnych modelov oným, ktoré zabezpečujú v komunikácii spoločnosti. Na označenie modelu používame termín *model A1* (Odaloš 2015). V modeli A1 budeme funkčné členy označovať: funkčný člen, ktoré vyjadruje sémantický príznak signalizujúci typ onymického vzťahu, napr. U – urbanonymum a pod., funkčný člen, ktorý vyjadruje ďalšie sémantické príznaky, napr. PÚ – príslušnosť k územiu, VL – vlastnosť a pod. Stručne predstavíme prístup k uvedenej problematike na vlastných menách železničných staníc a zastávok. Vlastné meno železničnej stanice a zastávky je miesto na zastavovanie vlakov, ktoré sa nachádza v katastrálnom území obce. Vlastné meno železničnej stanice a zastávky zaradujeme medzi urbanonymá, pretože miesto, kde sa stanica/zastávka nachádza, patrí do katastrálneho územia obce (t. j. mesta/mestského sídla a vidieckej obce/dediny). Na území Slovenskej republiky sa nachádza 926 železničných staníc a zastávok. Centrálny je dvojčlenný model A1 = (U) + PÚ, napr. Banská Bystrica, ktorý sa nachádza v 760 modeloch. Používaný je trojčlenný model A1 = (U) + PÚ + PÚ (95 modelov, napr. Banská Bystrica-mesto, Bratislava-Lamač), dvojčlenný model A1 = PÚ + U (50 modelov, napr. Banská Belá-zastávka) a trojčlenný model A1 = PÚ + VL + U (16 modelov, napr. Bratislava-osobná stanica). Periférne sú štvorčlenné modely A1 = (U) + PÚ + PÚ + PÚ (2 modely, napr. Bratislava-Petržalka-centrum), A1 = PÚ + PÚ + VL + U (2 modely napr. Bratislava-Petržalka-nákladná stanica), A1 = PÚ + VL + VL + U (1 model, napr. Bratislava-ústredná nákladná stanica). Na základe predstavenia ďalších modelov druhov oným, ich formálnej podoby, štruktúry a frekvencie vyvodíme úlohy centrálnych a periférnych modelov v komunikácii spoločnosti.

prof. PhDr. Oľga Orgoňová, CSc.
Univerzita Komenského v Bratislave
Bratislava
olga.orgonova@uniba.sk

Centrum a periféria vo výskumoch v slovanských štylistikách po roku 1970

V synchronných štylistických výskumoch v slovanských štylistikách za posledných cca 50 rokov možno badať vplyv dvoch významných metodológií: tradičnej scientifickej a novšej antiscientistickej, korelujúcej s komunikačno-pragmatickým obratom v spoločenských vedách po roku 1970. Jednak možno konštatovať znaky kontinuálnej pragmatizácie v časti národných štylistík, jednak sa štylistika profiluje ako integrálna časť humanitne a spoločensky orientovaných disciplín. V tomto smere sa otvára pluralitné spektrum štylistických subdisciplín (kognitívna štylistika, diskurzívna štylistika, mediálna štylistika, politická štylistika, korpusová štylistika, forenzná štylistika...) tak, ako na to odkazujú nadslovanské handbucky (*Routledge handbook of stylistics* či *Cambridge handbook of stylistics*). Dominuje pritom vplyv spoločenských faktorov na verbálne správanie. Nezanedbateľný vplyv na komunikantov má tiež digitálna doba a s ňou späté nové médiá a ich multimodálny výrazový potenciál. Čo v tomto spektre možno považovať za centrum?

Mgr. Marieta Pastorková
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
marieta.pastorkova@umb.sk

Centrum a periféria somatických frazeologizmov v publicistických textoch

Príspevok sa zameriava na prítomnosť somatických frazeologizmov vo vybraných publicistických textoch slovenského mediálneho diskurzu. Cieľom príspevku je poukázať na mieru výskytu somatizmov participujúcich vo frazeologických spojeniach a objasniť ich rozmiestnenie v rámci spektra na osi *centrum – periféria*. Teoreticko-metodologické východiská príspevku tvoria výskumy v oblasti kognitívnej lingvistiky, etnolingvistiky a štylistiky. Identifikované somatické frazeologizmy analyzujeme podľa miery ich výskytu (kritériami sú prítomnosť rozličných somatických frazeologizmov a ich opakovateľnosť

v analyzovaných textoch), podľa kontextu, miery obraznosti, ako aj z hľadiska prototypovej teórie a princípu antropocentrizmu. Príspevok zároveň poukazuje na možnosti expresivizácie publicistického textu prostredníctvom somatických frazeologizmov.

prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
Vladimir.Patras@umb.sk

Žánrové centrum a periféria v Hlase kotolne a podnety pre súčasnú webovú žurnalistiku

Cieľom kontrastívne vybudovaného príspevku je predstaviť žánrovú skladbu vcelku nenápadného, vo svojej dobe atraktívne (protodigitálne) pripravovaného „prvého porevolučného samizdatu“ *Hlas kotolne* a naznačiť jej hodnotové inšpirácie pre dnešnú profesionálnu a občiansku internetovú publicistiku. Z hľadiska žánrového zastúpenia, širokospektrálnej obsahovej náplne a pragmalingvistického stvárnenia publikačných zámerov sa *Hlas kotolne* exponoval ako persiflážne, málopočetné, nízkonákladové periodikum. Podnetné pozorovania, počiny a prejavy nenovinárov, stavovsky neangažovaných, profesijne neorganizovaných prispievateľov – nadšencov aluzívneho, neschematického vyjadrovania v slovenských podmienkach v období po čerstvej spoločenskej zmene od decembra 1989 do roku 1992 boli aktivistickým spôsobom, pritom bez internetovej podpory šírené prostredníctvom neoficiálnych, skupinových a komunitných kontaktov. V príspevku je pozornosť venovaná žánrovému zastúpeniu v periodiku s dôrazom na vybrané žánrotvorné charakteristiky – tému, funkciu, kompozíciu, formu a jazykovo-štylistický inventár. Aktivované žánre sú podľa dominantných žánrotvorných kritérií a podľa predpokladaného a/alebo očakávaného významu, resp. hodnoty v službách sledovaného samizdatu rozvrstvené do centrálného a periférneho okruhu. Zistenia a poznatky nadobudnuté analýzou databanky výtlačkov *Hlasu kotolne* publikovaných počas jeho krátkeho jestvovania vyúsťujú do náčrtu hodnotových kontúr, ktoré sa viac či menej rozvinuli, mali či mohli účinne pestovať v internetovej žurnalistike prvej štvrtiny 21. storočia.

Mgr. Růžena Písková, Ph.D.
Západočeská univerzita v Plzni
Plzeň
piskovar@kcj.zcu.cz

***Vliv angličtiny na češtinu v komunikační oblasti
informačních technologií a počítačových her
a jeho odraz na 2. stupni základní školy***

Vliv angličtiny na češtinu je předmětem našeho dlouhodobého výzkumu. Komunikační oblast informačních technologií (dále jen IT) je v tomto směru specifická. V posledních dvaceti letech došlo k výrazné diferenciaci a posunům v charakteristice mluvčích v této komunikační oblasti aktivně působících. Změny se týkají jednak věkového a vzdělanostního složení (věk mluvčích výrazně klesá, ale zároveň i stoupá, stejně jako jejich odbornost), jednak oborové diferenciaci oblasti IT (již nemluvíme o „práci s počítačem“, ale IT se stávají integrovanými nástroji ve většině oborů lidské činnosti a lexikum se tomuto trendu přizpůsobuje). V neposlední řadě se změny týkají komunikace ve školním prostředí. Zajímá nás, jak škola reaguje na tyto tendence a zda je činí vzdělávacím obsahem jazykového a komunikačního vyučování.

Mgr. Zuzana Popovičová Sedláčková, PhD.
Univerzita Komenského v Bratislave
Bratislava
zuzana.popovicova.sedlackova@uniba.sk

Citoslovcia v teórii a aktuálnej jazykovej praxi

Príspevok upozorní na špecifiká citoslovieč ako slovného druhu, ktoré sú zachytené v relevantných teoretických prácach. Jedinečnosť tohto slovného druhu sa konštatovala na morfolologickej, syntaktickej, lexikálnej aj foneticko-fonologickej úrovni. Citoslovcia zároveň definujeme ako pragmatický slovný druh aj vzhľadom na to, že ich primárnym miestom výskytu sú hovorené komunikáty. Vzhľadom na zvýraznenie komunikačného aspektu nás bude zaujímať, do akého svetla sa dostávajú doterajšie poznatky o citoslovciach a zároveň s akými otázkami konfrontuje používateľská prax existujúcu teóriu citoslovieč.

Mgr. Gabriela Rapošová
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
gabriela.raposova@umb.sk

***Vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry
v komparácii so zreteľom na komunikačný aspekt***

Téma predkladaného príspevku je dôležitá v rámci historickej prestavby Slovenska ako člena Európskej únie. Kvalitatívna zmena našej spoločnosti sa vzťahuje aj na oblasť regionálneho školstva. Reformu regionálneho slovenského školstva priniesol najmä školský zákon, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2008. Jednou zo zmien sa stal aj oceňovaný dvojúrovňový model riadenia školstva a kurikula. Podľa našich informácií a zistení autorov v odbornej literatúre učitelia majú v praxi problém zakomponovať vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry do svojich tematických výchovno-vzdelávacích plánov. Hlavným cieľom príspevku je preto priblížiť a porovnať dva vybrané európske vzdelávacie štandardy, a to vzdelávací štandard zo slovenského jazyka a literatúry pre nižšie sekundárne vzdelávanie v komparácii s východiskovými dokumentmi pre český jazyk a literatúru. Príspevok sa snaží zachytiť výsledky prestavby slovenského regionálneho školstva v podobe kurikula a jeho vplyv pri príprave učiteľov na vyučovaciu hodinu.

prof. Mgr. Terézia Rončáková, PhD.
Katolícka univerzita v Ružomberku
Ružomberok
terezia.roncakova@ku.sk

***Expresívna lexika konzervatívnej a liberálnej tlače:
podobné slová, podobné témy, podobné vzorce***

Polarizácia súčasnej spoločnosti sa významnou mierou odráža v mediálnych „bublinách“ jednotlivých ideologických skupín. V ich komunikácii je o. i. prítomná charakteristická lexika. Príspevok skúma expresívnu lexiku vyhranených konzervatívnych a liberálnych printových a onlinových médií, pričom si všíma veľmi podobné naratívne vzorce na oboch póloch. Kategorizuje ich, stavia do zrkadlových pozícií a prináša úvahu o motivácii takejto komunikácie.

Mgr. Gabriel Rožai, PhD.
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Banská Bystrica
gabriel.rozai@umb.sk

Vlastné mená chrámov, kaplniek a kláštorov Prešovského kraja vo svetle modelovej analýzy

V príspevku sa venujeme modelovej analýze vlastných mien chrámov, kaplniek a kláštorov na území Prešovského kraja. Ide o názvy onymických objektov prináležiacich rôznym cirkvám a ich diecézám (latinského i byzantského obradu) – rímskokatolíckej, gréckokatolíckej, evanjelickej a pravoslávnej. Cieľom príspevku je predstaviť funkčné členy, onymické modely a typy onymických modelov vlastných mien týchto objektov a na základe využitia kvantitatívno-kvalitatívnych metód, umožňujúcich usporiadať onymické modely a ich typy na osi *centrum – periféria*, priblížiť ich štruktúrne i motivačné osobitosti s ohľadom na prináležitosť k jednotlivým cirkvám a preferovaným motívom a činiteľom.

prof. dr. sc. Diana Stolac – Eszter Tamaskó
Sveučilište u Rijeci
Rijeka
diana.stolac@gmail.com   eszter.tamasko@ffri.uniri.hr

Maďarski jezik u riječkom jezičnom krajoliku

Jezični krajolik Rijeke obilježava supostojanje jednojezičnih, dvojezičnih i višejezičnih natpisa: na engleskom, talijanskom, mađarskom i njemačkom jeziku (Stolac, Hlavač 2021). Izlaganje je usmjereno na mađarski jezik u riječkom jezičnom krajoliku, čija je pojava rezultat povijesnih (društveno-političkih) i suvremenih razloga. Veza hrvatskoga i mađarskoga jezika ojačala je u 19. i početkom 20. stoljeća, kada je Rijeka bila administrativno vezana uz Budim. Tako se dio korpusa pripisuje povijesnim razlozima i pokazuje natpise na mađarskom jeziku kojima se od zaborava spašavaju značajni događaji i ličnosti. Ti natpisi pokrivaju veći broj područja djelatnosti, u prvome redu gospodarstvo, kulturu i sport. Izlaganje prati bogata autorska fotodokumentacija.

Mgr. Martina Šoltésová, PhD.
Prešovská univerzita v Prešove
Prešov
martina.bodnarova@unipo.sk

Vojenská lexika v jazyku exorcistov

Príspevok teoreticko-metodologicky vychádza zo sociolingvistického konceptu komunikačného registra, na báze ktorého vyčleňujeme jazyk kazateľov exorcistov ako osobitný (rolový) mikrosociálny komunikačný subregister (porov. Bodnárová, 2020; Slančová et al., 2022). V aktuálnom príspevku sa zameriame na analýzu tej časti lexiky exorcistov, ktorá čerpá z vojenského komunikačného registra. Budeme sledovať 1. substantívne, adjektívne a verbálne lexémy, ktoré sa buď v danom registri používajú, alebo sa s vojenskou témou asociujú, príp. majú vo výkladových slovníkoch vojenské kolokácie; 2. kognitívne metafory konštituované vojenskou lexikou; 3. registrovú interferenciu (najmä so športovým a policajným registrom). Cieľom bude objasniť motivácie využívania vojenskej lexiky v exorcistických komunikátoch, ako aj odpovedať na otázku, či je táto lexika centrálnym alebo skôr periférnym jazykovým prostriedkom týchto textov. Materiálovou bázou výskumu bude 50 hovorených komunikátov 15 slovenských exorcistov.

Mgr. Lukáš Švajlenin
Katolícka univerzita v Ružomberku
Ružomberok
lukas.svajlenin463@edu.ku.sk

Expresívne výrazy a emocionálnosť v prejave slovenských politikov

Politické diskusie sú príkladom zaujímavých rozvášnených hádok medzi jednotlivými politikmi z rôznych politických smerovaní (napr. liberálny vs. konzervatívny politik), a tým aj rôznych verbálnych i neverbálnych prejavov. V príspevku sa budeme venovať analýze využívania expresívnych lexikálnych jednotiek a emocionalite vo verbálnom a neverbálnom správaní slovenských politikov v diskusných reláciách. Analyzovanú vzorku budeme sledovať na materiáli diskusných relácií *V politike* (TA3) a *O 5 minút 12* (RTVS). Za hlavný cieľ si teda berieme v príspevku priblížiť jazykovú emocionalitu a jazykovú expresivitu slovenských politikov, a to predovšetkým zameranú na protivníkovu

stranu (napr. konzervatívne ladený politik na stranu liberálne orientovaného politika).

mim. prof. PhDr. Alžbeta Uhrinová, PhD.

– PhDr. Tünde Tušková, PhD.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku

Békéscsaba

vusm@alfold.net

Aktuálne otázky výskumu komunikácie slovenských učiteľov v Maďarsku

V príspevku budú predstavené vybrané výsledky spoločného školského projektu Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku a Spoločenskovedného ústavu CSPV SAV v Košiciach. Terénny výskum sa realizoval v januári – apríli 2019 v kruhu 139 učiteľov. Dotazník obsahoval 71 položiek, rozdelených do rôznych oblastí. Vo výskume sa aplikuje viac výskumných metód: teoretická analýza na základe rôznych dokumentov, štatistických údajov, štúdií, výskumných zistení, kvantitatívny prístup pomocou polo/štruktúrovanej dotazníkovej metódy a kvalitatívny prístup. V štúdiu predstavíme koncepciu výskumu, výskumné metódy a kritérium výberu výskumnej vzorky. Analyzujeme vybrané otázky projektu.

doc. PhDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.

Slezská univerzita v Opavě

Opava

miloslav.vondracek@fpf.slu

Centrum a periferie, norma a úzus: o čem z jazyka českého (ne)vypovídá slovník a internetová jazyková příručka

Příspěvek ukazuje na několika substantivech s nestandardním paradigmatem nebo s omezeným přechylovacím potenciálem vývojový odstup mezi tradičními českými preskriptivními příručkami či slovníky na straně jedné a komunikační realitou na straně druhé. Současně zuzitkovává autorovu zkušenost s činností Ústavu pro jazyk český a představuje mechanismy využívané při tvorbě *Akademického slovníku současné češtiny* a *Internetové jazykové příručky*, které mají tento

nesoulad zmírnit. Pro obě zmíněná primárně elektronická díla je zdrojem dat o jazyce především Český národní korpus. Díky tomu je posílen jejich deskriptivní ráz, aniž by to znamenalo ústupky v úsilí o jazykovou kulturu. Příspěvek tak ukazuje cestu k poznání současné češtiny jak prostřednictvím jejího lingvistického popisu, tak jejího víceméně věrného obrazu v reálné komunikaci.

Názov

Centrum a periféria v jazykovej komunikácii.

Recenzovaný zborník abstraktov.

12. medzinárodná vedecká konferencia o komunikácii

Banská Bystrica 3. – 5. septembra 2024

Editor

prof. PaedDr. Vladimír Patráš, CSc.

Apretácia príspevkov

Vladimír Patráš

Návrh obálky, technická a grafická úprava

Vladimír Patráš

Vydanie

prvé

Počet strán

24

Vydavateľ

Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Rok vydania

2024

ISBN 978-80-557-2159-0

EAN 9788055721590

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055721590>